

PL: Philipa Kitchera koncepcja nauki

EN: Philip Kitcher's Concept of Science

Aktualną sytuację w filozofii nauki określić można z pozoru trywialną konstatacją o zespoleniu nowości i ciągłości, wpisującą się we właściwą duchowi współczesnej historiografii ideę „długiego trwania” (*longue durée*) (Fernand Braudel). Kontynuowane są dociekania mające źródło w formalnych analizach struktur naukowych (konfirmacja/uzasadnienie przekonań, wyjaśnianie, demarkacja) oraz metanaukowa refleksja zorientowana na racjonalną rekonstrukcję wiedzy naukowej determinowanej jej historycznym rozwojem (zmiana i postęp, natura odkrycia naukowego, postępowanie badawcze jako aktywność ludzka). Współcześnie dominuje wszakże tendencja wyrastająca ze „zwrotu historycznego” (*historical turn*) (Thomas S. Kuhn). Na tym tle należy widzieć poglądy Philipa Stuarta Kitchera (ur. 1947), należącego do grona najbardziej wpływowych współcześnie żyjących filozofów nauki (przynajmniej na gruncie amerykańskim). Dotyczy to zwłaszcza jego refleksji nad naturą nauki (*science*), jej rolą w życiu społecznym, a także znaczeniem dla konkretnej egzystencji ludzkiej.

Niniejsza praca poświęcona piśmiennictwu tego filozofa, pierwsza na gruncie polskim, bardziej syntetycznie, aniżeli analitycznie czy komparatystycznie, rekonstruuje zasadnicze i najbardziej charakterystyczne elementy jego koncepcji nauki. Dlatego też skoncentrowano się na istotnych dla tej koncepcji elementach, tylko wtórnie zaznaczając ewolucję poglądów jej autora. Sygnalizując inspirujący wpływ innych myślicieli, ukazano myśl Kitchera jako krytyczne wzbogacanie osiągnięć stanowiącej dziedzictwo neopozytywizmu filozofii analitycznej, dominującej nie tylko w anglosaskiej kulturze filozoficznej. Stąd zaznaczono wpływ pragmatyzmu (W. James, J. Dewey), demokracji dyskursywnej/deliberatywnej (M. Foucault, J. Habermas) czy myśli liberalnej (A. Smith, J.S. Mill, J. Rawls). Całość zagadnień dotyczących charakteru nauki w ujęciu Kitchera uporządkowano problemowo.

Omówienie zagadnień dotyczących koncepcji nauki Kitchera zgromadzono w niniejszej dysertacji w trzech rozdziałach. W rozdziale pierwszym, najbardziej obszernym, podjęto zagadnienia epistemologiczne i metodologiczne, ukazując naukę jako formę poznania i wiedzy. Zwrócono uwagę na przyjętą przez Kitchera postawę epistemologiczną (epistemologia znaturalizowana) i wyrastającą z niej koncepcję wiedzy. Wyakcentowano, że choć Kitcher zwraca uwagę na historyczne, funkcjonalne i osobowe (psychologiczne) uwarunkowania nauki, to jego wizja nauki

nie prowadzi do sceptycyzmu i relatywizmu. Co więcej, można ją pogodzić z pewną wersją naukowej racjonalności, a nawet realizmu.

W rozdziale drugim omówiono zagadnienie temporalności nauki. Dokonano próby rekonstrukcji jej rozwoju, wskazując kryteria wyboru między konkurencyjnymi teoriami. Zauważono, że nie tyle reguły akceptacji struktur naukowych umożliwiają wyjaśnienie dynamiki nauki, ile należy uwzględnić także czynniki zewnętrzne wobec nauki, np. możliwości poznawcze uczonych czy uwarunkowania społeczne. Te rozważania znalazły wyraz w omówieniu właściwej Kitcherowi kategorii zmiany, odpowiadającej Kuhnowskiemu paradygmatowi (*resp.* matrycy dyscyplinarnej), mianowicie powszechnie akceptowanej praktyki naukowej (*consensus practice*). Rozdział wieńczy problem postępu nauki, w omówieniu którego wyraziście zaznaczy się asymilacja rozwiązań właściwych dla pragmatyzmu.

Ostatni, trzeci rozdział eksponuje społeczny wymiar nauki związany z wymiarem egzystencjalnym podmiotów poznających, oparty na właściwej Kitcherowi idei badania dobrze urządzonego (*well-ordered science*). Zgodnie z tą ideą zarówno wybór problemów, jak i aplikację ich rozwiązań podporządkowuje się społecznemu kierownictwu. Funkcjonowanie nauki nie może się odbywać bowiem bez wartościowania, determinującego wybór celów i przebiegu badań naukowych, stąd podjęto także wątki mieszczące się w problematyce aksjologii nauki.